

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ANALYSIS OF THE RESULTS OF IMPLEMENTING THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS PROFESSIONAL IMAGE FORMING

У статті представлено результати педагогічного експерименту щодо перевірки ефективності педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов. В основу методики проведення експерименту було покладено аналіз кількісних змін у рівнях сформованості професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов на основі обчислення інтегральної оцінки його структурних компонентів. Згідно з авторською концепцією професійний імідж розглядається як багатоконпонентна структура, побудована на основі взаємопов'язаних та взаєморумовлених складових компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, практично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний), які перебувають у постійній динаміці та взаємодії, у результаті чого формується конгломерат зовнішніх і внутрішніх індивідуальних і професійних якостей та компетентностей фахівця, що забезпечують формування його позитивного професійного іміджу.

З урахуванням наведеної структури професійного іміджу було розроблено діагностичний інструментарій, який дозволив здійснити диференціацію майбутніх фахівців за рівнями (високий, вище середнього, середній, нижчий за середній, низький), які проявляються через низку якісних показників і характеризуються різним ступенем розвитку компонентів професійного іміджу.

В експерименті взяли участь 736 респондентів – майбутніх учителів іноземних мов, з яких було сформовано експериментальні та контрольні групи. Визначення інтегральної оцінки респондентів проводилось методом експертного оцінювання на основі розробленого діагностичного інструментарію. Для забезпечення об'єктивності результатів експерименту було проведено статистичну обробку експериментальних даних, зокрема, порівняно розподіл респондентів контрольних та експериментальних груп на початку та наприкінці формувального експерименту. Розрахунки емпіричного значення статистичного критерію Пірсона χ^2 засвідчили невідповідність отриманих результатів на рівні статистичної значущості $\alpha=0,05$, що підтвердило ефективність педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійний імідж, вчитель іноземних мов, професійна підготовка, педагогічна система, ефективність педагогічної системи.

The article presents the results of pedagogical experiment aimed at checking the effectiveness of the pedagogical system of future foreign languages teachers professional image forming. The methodology of the experiment covers the analysis of quantitative changes in the levels of future foreign languages teachers professional image based on integral evaluation of its structural components.

According to the author's concept, professional image is considered to be the multicomponent structure based on interrelated and interdependent components (motivational-valuable, gnostic, practical-operational and personal-reflective), which are in constant dynamics and interaction that results in formed conglomerate of external and internal personal and professional skills and competencies that provide teacher's positive professional image.

Taking into account the structure of the professional image, the diagnostic tools were defined, which allowed differentiating future specialists by the levels (high, above average, average, lower than average, low), which manifest themselves by a number of qualitative indicators and are characterized by different degree of professional image components development.

736 respondents took part in the experiment. They formed experimental and control groups. To determine the levels of forming of future English teachers professional image components expert evaluation was used.

To ensure the validity and objectivity of the experiment results the statistical processing of experimental data was made. The distribution of students of control and experimental groups at the beginning and at the end of the forming experiment were compared. The calculation of the empirical value of the Pearson statistical criterion χ^2 testified to the non-coincidence of the obtained results at the level of statistical significance $\alpha = 0,05$. This fact verified the effectiveness of pedagogical system of purposeful forming of future English teachers' professional image at pedagogical institutions of higher education.

Key words: professional training, teacher of foreign languages, professional training, pedagogical system, pedagogical system effectiveness.

УДК 378.02:372.8:371.15
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-3.21>

Ткаченко Н.М.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач аспірантури і докторантури
Глухівського національного
педагогічного університету імені
Олександра Довженка
Ткаченко І.О.,
студентка II курсу факультету
менеджменту та маркетингу
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загальноновизнаним є факт, що на сприйняття й оцінювання фахівця будь-якої сфери діяльності та вироблення ставлення до нього значною мірою впливають так звані ефекти соціальної перцепції. Виникають вони як результат приписування чи поширення оцінного враження на сприйняття дій, вчинків, особистісних якостей фахівця за браку

часу та інформації. В їх основі лежать механізми ідентифікації, емпатії, егоцентризму, рефлексії, стереотипізації тощо, які часто породжують викривлене сприйняття та неадекватну чи упереджену оцінку особистості фахівця оточенням, що своєю чергою може стати перешкодою для створення його позитивного професійного іміджу. Як влучно зазначає професор Гарвардської

школи бізнесу Лора Морган Робертс, «якщо ви не керуєте своїм професійним іміджем, інші зроблять це за вас. Люди постійно стежать за вашою поведінкою та створюють власні теорії про вашу компетентність, характер та здібності, які швидко поширюються», – говорить вона. Тому доцільно проявити ініціативу у формуванні теорій оточуючих про те, хто ти є насправді, чого ти можеш досягти» [4]. З огляду на це професіонал будь-якої галузі, в тому числі і вчитель іноземних мов, має свідомо підходити до процесу професійного іміджотворення, обираючи найоптимальніші шляхи для створення інструментів впливу на оточуючих, що сприяють подальшому досягненню успіху, набуттю конкурентних переваг і зміцненню позицій на ринку освітніх і наукових послуг.

Оптимальним шляхом формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, на нашу думку, є модернізація професійної підготовки в педагогічних закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов були предметом досліджень науковців: особливості професійної підготовки вчителя іноземних мов в Україні в різні часові періоди (А. Боднар, В. Бранніцький, Г. Єфименко, О. Місечко, О. Околович та інші); зарубіжний досвід підготовки вчителів іноземних мов (І. Задорожна, І. Пасинкова, Є. Спіцин, М. Соловей та інші); розроблення концепції і моделі професійної підготовки вчителів іноземних мов (О. Бігич, С. Ніколаєва); вдосконалення окремих складників професійної підготовки (В. Баркасі, Н. Бориско, Л. Бродська, С. Будак, О. Волченко, І. Закр'янова, Т. Колодько, Н. Молодиченко, С. Рябушко, Н. Савчак, Ю. Стиркіна, Я. Черньонков та інші) тощо. Іміджева тематика також знайшла відображення у численних науково-педагогічних розвідках: ставлення до вчителя у різних суспільствах, у різні періоди часу (Е. Аккан, С. Полат; Д. Андронаш, М. Бокос, В. Бокос, С. Макрі; Т. Евертон, П. Тернер, Л. Харгрівз, Т. Пелл; Х. Джадж; А. Сівакумар, А. Арун; Дж. Юнг, Л. Еріксон та інші); теоретико-методологічні засади педагогічної іміджології як науки (О. Холод; О. Панасюк; Г. Почепцов; Е. Семпсон; В. Шепель); різні аспекти створення іміджу вчителя (Дж. Фішер, А. Кіфер, А. Щепенс, А. Елтерман, П. Влерік; М. Сперанська-Скарга, М. Фрісен, А. Імейл, С. Беслі; С. Чанг-Кредл, Д. Коланніно; М. Навроцька; В. Матлуненко, Е. Яшина, С. Ашмаріна тощо).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючий інтерес до проблеми професійного іміджу вчителів, аналіз наукової літератури виявив відсутність системних педагогічних досліджень проблеми формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, що актуалізувало

розроблення й апробацію педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, упровадження якої сприяло б підвищенню їх соціального успіху й можливості самопрезентації як професіоналів у педагогічному й інших середовищах.

Метою статті є висвітлення результатів педагогічного експерименту щодо перевірки ефективності авторської педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу наявних підходів до розуміння понять «імідж» та «професійний імідж» ми дійшли висновку, що імідж доцільно розглядати з погляду теорії ролей особистості (І. Гофман, Дж. Кейлі, Р. Краус, Г. Мід), згідно з якою людині доводиться виконувати велику кількість соціальних ролей. Ця рольова поведінка зумовлюється нормами, що визначають соціальну ситуацію, внутрішніми та зовнішніми очікуваннями, пов'язаними із соціальною роллю. Таким чином, фахівець має підтримувати авторитет і престиж професії, установи, відповідати соціальному статусу тощо. Це підтверджує зв'язок між іміджем та нормами існування та поведінки особистості в суспільстві, робить імідж важливим фактором, який виявляється у прагненні людини до ідеалів.

З огляду на це професійний імідж учителя іноземних мов нами потрактовано як статусно-рольову характеристику, що об'єднує систему його зовнішніх і внутрішніх індивідуальних і професійних якостей і компетентностей, виявляється, підтверджується і розвивається у процесі оволодіння ним соціально-професійним досвідом і покликана створити в громадськості образ соціально-професійної ролі, яку він конструює [3].

Для реалізації концептуальних ідей дослідження нами було розроблено педагогічну систему цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти, що упорядковує теоретичні та методичні знання щодо досліджуваного феномену та систематизує практичні дії щодо цілеспрямованого формування іміджевих знань та практичних умінь, необхідних для створення власного професійного іміджу.

Враховуючи погляди вчених (В. Симонов, А. Субетто), які розглядають ефективність як міру якості педагогічної системи [1; 2] і наголошують, що, «оцінюючи результативність освітнього процесу, ми тим самим оцінюємо й якість освіти, що отримала особистість» [1, с. 103], нами розроблено методику проведення експерименту щодо перевірки ефективності авторської педагогічної системи, в основу якої покладено аналіз кількісних змін у рівнях сформованості професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов на основі

обчислення інтегральної оцінки його структурних компонентів.

З огляду на те, що професійний імідж учителя іноземних мов розуміється нами як багатокомпонентна структура, побудована на основі взаємопов'язаних та взаємозумовлених складових компонентів [5], кожному компоненту було визначено відповідний критерій: мотиваційно-ціннісному – цінності та спонукання; гностичному – знання про професійний імідж; практично-діяльнісному – іміджотворча поведінка; особистісно-рефлексивному – професійно-особистісні якості та здатності. Також було схарактеризовано п'ять рівнів сформованості професійного іміджу (високий, вище середнього, середній, нижчий за середній, низький), які проявляються через низку якісних характеристик (показників) і характеризуються різним ступенем розвитку компонентів професійного іміджу.

В експерименті взяли участь 736 респондентів – майбутніх учителів іноземних мов. З них було

сформовано контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи. Визначення інтегральної оцінки респондентів проводилось методом експертної оцінки з використанням діагностичного інструментарію.

У таблиці 1 представлено результати сформованості компонентів професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов на різних етапах педагогічного експерименту.

Так, на початку експерименту було встановлено, що мотиваційно-ціннісний компонент професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов – респондентів як контрольної, так і експериментальної груп був краще сформований порівняно з іншими. Близько 30% студентів продемонстрували високий і вищий за середній рівень, тоді як середній, нижчий за середній і низький – близько 40%; 21% і 9% відповідно.

На думку експертів, лише одна дев'ята майбутніх учителів мала теоретичні та методичні знання, сформовані на високому та вище за середній рівнях. 97 студентів КГ (26,36%) та 98 студентів

Таблиця 1

Результати сформованості компонентів професійного іміджу у респондентів контрольних та експериментальних груп

Рівень	КГ					ЕГ				
	Вхідний контроль		Вихідний контроль		зміни %	Вхідний контроль		Вихідний контроль		зміни %
	к-сть	частка, %	к-сть	частка, %		к-сть	частка, %	к-сть	частка, %	
Мотиваційно-ціннісний компонент										
високий	19	5,16	22	6,07	+ 0,91	17	4,62	65	17,96	+ 13,34
вищий за середній	95	25,83	95	26,24	+ 0,41	93	25,27	178	49,17	+ 23,90
середній	142	38,58	139	38,39	- 0,19	152	41,31	91	25,14	- 16,17
нижчий за середній	80	21,74	73	20,18	- 1,56	75	20,38	23	6,35	- 14,03
низький	32	8,69	33	9,12	+ 0,43	31	8,42	5	1,38	- 7,04
Всього	368	100	362	100		368	100	362	100	
Гностичний компонент										
високий	6	1,63	7	1,93	+ 0,3	5	1,36	68	18,78	+ 17,42
вищий за середній	34	9,24	32	8,84	- 0,4	36	9,78	108	29,83	+ 20,05
середній	102	27,72	98	27,08	- 0,64	101	27,45	95	26,24	- 1,21
нижчий за середній	129	35,05	129	35,63	+ 0,58	128	34,78	57	15,76	- 19,02
низький	97	26,36	96	26,52	+ 0,16	98	26,63	34	9,39	- 17,24
Всього	368	100	362	100		368	100	362	100	
Практично-діяльнісний компонент										
високий	16	4,35	24	6,52	+ 2,17	15	4,10	78	21,55	+ 17,45
вищий за середній	40	10,87	44	12,15	+ 1,28	40	10,87	191	52,8	+ 41,93
середній	110	29,89	109	30,11	+ 0,22	106	28,80	45	12,4	- 16,4
нижчий за середній	159	43,21	154	42,54	- 0,67	164	44,56	41	11,32	- 33,24
низький	43	11,68	31	8,56	- 3,12	43	11,67	7	1,93	- 9,74
Всього	368	100	362	100		368	100	362	100	
Особистісно-рефлексивний компонент										
високий	13	3,53	17	4,70	+ 1,17	11	2,99	74	20,44	+ 17,45
вищий за середній	20	5,43	15	4,14	- 1,29	21	5,70	70	19,34	+ 13,64
середній	109	29,62	113	31,22	+ 1,6	106	28,80	159	43,92	+ 15,12
нижчий за середній	155	42,13	158	43,65	+ 1,52	156	42,39	38	10,50	- 31,89
низький	71	19,29	59	16,29	- 3,0	74	20,11	21	5,80	- 14,31
Всього	368	100	362	100		368	100	362	100	

ЕГ (26,63%) характеризувались низьким рівнем сформованості гностичного компоненту, що в шістнадцять разів перевищує кількість респондентів із високим рівнем в КГ (6 осіб (1,63%)) та в дев'ятнадцять разів – в ЕГ (5 осіб (1,36%)).

Майже одна шоста респондентів (111 осіб) показала високі та вищі за середні результати за критерієм «іміджотворча поведінка». Проте 86 респондентів КГ та ЕГ характеризувалися низьким рівнем сформованості практичних умінь та навичок, що на 109 осіб менше порівняно з кількістю осіб з аналогічним рівнем за критерієм «знання про професійний імідж».

За показниками критерію «професійно-особистісні якості та здібності» були отримані такі результати: лише 24 особи КГ та ЕГ засвідчили високий та вищий за середній рівень; середній, нижчий за середній та низький рівень сформованості виявлено у 215, 311 та 145 осіб відповідно із 736 респондентів. Порівняно з практично-діяльним компонентом, частка осіб з низьким рівнем сформованості особистісно-рефлексивного складника вище на 8% (59 осіб).

Аналогічну діагностичну процедуру було проведено наприкінці формувального експерименту. Перевірка ефективності педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов засвідчила значні позитивні зрушення у рівнях сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців. Зокрема, частка респондентів, які продемонстрували високий та вищий за середній рівень гностичного компоненту, значно збільшилася і становила 271 особу (74,85%); натомість частка студентів, які характеризувались нижчим за середній та низьким рівнями сформованості професійного іміджу, зменшилася на 36,26%. Позитивну динаміку також відзначено у диференційованості рівнів інших компонентів професійного іміджу респондентів експериментальних груп.

Слід зазначити, що авторська педагогічна система найменше вплинула на сформованість мотиваційно-ціннісного компонента: наприкінці експерименту частка респондентів із високим та вищим за середній рівень його сформованості зросла лише на 13,34% та 23,90% відповідно; частка осіб із середнім, нижчим за середній та низьким рівнями зменшилась на 16,17%; 14,03%; 7,04% відповідно.

Для забезпечення об'єктивності результатів експерименту було проведено статистичну обробку експериментальних даних, зокрема, порівняно розподіл респондентів контрольних та експериментальних груп на початку та наприкінці формувального експерименту. Розрахунок емпіричного значення статистичного критерію Пірсона χ^2 здійснювався за допомогою комп'ютерної програми «Педагогічна статистика». Емпіричні значення статистичного критерію χ^2 за показниками

всіх компонентів на початку експерименту були нижчими за $\chi^2_{\text{крит}} = 9,488$, а саме: мотиваційно-цінний компонент – 0,649; гностичний компонент – 0,162; практично-діяльній компонент – 0,184; особистісно-рефлексивний компонент – 0,298.

Отримані дані підтвердили збіг отриманих результатів у контрольній та експериментальній групах на початку експерименту на рівні статистичної значущості $\alpha = 0,05$.

Емпіричне значення статистичного критерію χ^2 наприкінці формувального експерименту за показниками всіх компонентів виявилось значно вищим за $\chi^2_{\text{крит}} = 9,488$: мотиваційно-цінний компонент – 103,178; гностичний компонент – 148,79; практично-діяльній компонент – 265,714; особистісно-рефлексивний компонент – 184,984. Достовірність розбіжностей у характеристиках груп, що порівнюються, становить 95%. Таким чином, за результатами аналізу даних було виявлено відмінності в рівнях сформованості усіх компонентів професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, що не можна пояснити випадковими причинами. Цей факт підтвердив ефективність педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти.

Якісний аналіз результатів експерименту також засвідчив динаміку позитивних змін у сформованості всіх компонентів професійного іміджу майбутніх фахівців. Майбутні вчителі іноземних мов, які брали участь в експериментальному дослідженні, проявляли більш виражений інтерес, яскравіші емоції та переживання щодо створення власного позитивного професійного іміджу. Вони почали активно використовувати іміджеві стратегії, прийоми та технології, адаптовані до створення професійного іміджу вчителя, імпровізували у їх поєднанні. Їхні уміння самопрезентації, самовираження стали більш досконалими, а естетичний смак – більш витонченим. Отже, результати експерименту підтвердили досягнення мети та вирішення поставлених завдань.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження підтвердило ефективність розробленої педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, оскільки вона забезпечує високу якість іміджевої підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Симонов В.П. Педагогическая диагностика в образовательных системах. Москва : Издательство УЦ «Перспектива», 2010. 264 с.
2. Субетто А.И. Квалитология образования. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. 220 с.

3. Ткаченко Н.М., Ткаченко І.О. До проблеми визначення поняття «професійний імідж». *Colloquium-journal*. 2019. № 21 (45). Warszawa, Poland. С. 58–60.

4. Stark, Mallory. Creating a Positive Professional Image. Working knowledge. *Business Research for Business Leaders. Harvard Business School*. June, 20,

2005. URL: <https://hbswk.hbs.edu/item/creating-a-positive-professional-image>.

5. Tkachenko Nataliia. Foreign Language teacher's professional image structure. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. Česká Republika: Nemoros. 2017. № 1. С. 77–84.